

ZMIANY W POWIERZCHNI GOSPODARSTW ROLNYCH W POLSCE W LATACH 2010-2017

Elżbieta Jadwiga Szymańska¹, Jarosław Maj²

¹Katedra Logistyki Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Kierownik katedry: prof. dr hab. Bogdan Klepacki

²Oktagon sp. z o.o.

Słowa kluczowe: gospodarstwo rolne, struktura agrarna, zmiany powierzchni

Key words: farm, agrarian structure, changes of the area

JELcode: Q15, R52

S y n o p s i s. Celem badań była ocena zmian w powierzchni i strukturze gospodarstw rolnych w latach 2010-2016. Przeanalizowano zmiany liczby oraz struktury gospodarstw rolnych o różnej powierzchni. Źródłem danych była literatura przedmiotu oraz dane statystyki masowej. Z badań wynika, że struktura obszarowa gospodarstw w Polsce, pomimo zmian, jest wciąż niekorzystna, ponieważ wśród gospodarstw dominują małe jednostki. Dotychczasowe regulacje prawne, które miały na celu utworzenie z tych gospodarstw podstaw nowoczesnego, konkurencyjnego rolnictwa w Polsce, nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Powierzchnia gospodarstw rolnych oraz odsetek dużych, silnych ekonomicznie jednostek zwiększa się zbyt wolno. Świadczy to o potrzebie poszukiwania nowych, skutecznych narzędzi, które przyspieszą tempo zmian strukturalnych w rolnictwie.

WPROWADZENIE

Wzrost konkurencyjności polskiego rolnictwa zależy m.in. od zwiększenia powierzchni gospodarstw rolnych, dzięki czemu mogłyby one rozwinąć potencjał ekonomiczny. Procesy przekształceń w strukturze obszarowej gospodarstw w Polsce przebiegają jednak wolniej niż w krajach UE-15 [Stańko, Mięka 2016, s. 243]. Wprowadzane regulacje prawne, mające na celu zmianę struktury agrarnej poprzez zwiększenie powierzchni gospodarstw rolnych, a zwłaszcza jednostek o dużym areale (co najmniej 50 ha) przy jednoczesnym wzmocnieniu pozycji rodzinnych gospodarstw rolnych, zasadniczo nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Liczba gospodarstw w Polsce przekracza 1,4 mln, a ich średnia powierzchnia zwiększa się powoli (w latach 2008-2017 zaledwie o 0,63 ha) i wciąż nie przekracza 11 ha [<http://www.arimr.gov.pl>]. Jest to znacznie mniejsza powierzchnia w porównaniu do krajów o zbliżonej strukturze asortymentowej produkcji, będących bezpośrednimi konkurentami polskiego rolnictwa [Początek 2013, s. 24]. Istnieje zatem potrzeba wdrażania skutecznych narzędzi, które zdecydowanie przyspieszą proces pożądaných zmian struktury obszarowej gospodarstw.

Ze względu na specyfikę ziemi jako czynnika produkcji w rolnictwie i potrzebę ochrony gruntów rolnych przed ich dowolnym wykorzystywaniem na inne cele zasadne jest wprowadzanie regulacji prawnych o charakterze reglamentacyjnym. Ich zadaniem jest również realizowanie określonych celów polityki rolnej państwa, w tym kształtowanie takiej struktury obszarowej gospodarstw, którą uznaje się za optymalną z makroekonomicznego punktu widzenia. Ważne jest zapewnienie w tym zakresie odpowiedniego wolumenu produkcji zaspokajającego potrzeby rynku krajowego przy akceptowanym poziomie cen. Ponadto, istotne jest zabezpieczenie rolników i ich rodzin pod względem uzyskiwanych dochodów z produkcji rolnej oraz osiągnięcie pożądanego poziomu konkurencyjności krajowego rolnictwa w wymiarze międzynarodowym. Zrealizowanie tych celów uwarunkowane jest m.in. odpowiednią strukturą powierzchni gospodarstw rolnych.

Celem badań była ocena zmian w powierzchni i strukturze gospodarstw rolnych w latach 2010-2016. Przyjęcie takiego okresu do badań wynikało z tego, że od 2010 roku GUS wprowadził nową definicję gospodarstwa rolnego. W efekcie jej zastosowania status gospodarstwa rolnego utraciły wszystkie gospodarstwa faktycznie nieprowadzące działalności rolniczej oraz gospodarstwa osób fizycznych o obszarze poniżej 1 ha użytków rolnych (w tym nieposiadające użytków rolnych) prowadzące taką działalność, ale poniżej określonych progów [Dzun 2017, s. 25].

Na potrzeby realizacji celu badań dokonano określenia zmian w liczbie gospodarstw rolnych o różnej powierzchni oraz zmian w ich strukturze. Ponadto, uwzględniono zmiany średniej powierzchni gospodarstw w kraju, a także ich zróżnicowanie regionalne. Źródłem danych była literatura przedmiotu oraz dane statystyki masowej. Były to głównie wyniki badań dotyczące struktury gospodarstw rolnych realizowane przez Główny Urząd Statystyczny. Ponadto dokonano rozpoznania tendencji w kształtowaniu struktury obszarowej gospodarstw rolnych w Polsce.

ZNACZENIE STRUKTURY OBSZAROWEJ GOSPODARSTW I UWARUNKOWANIA JEJ ZMIAN

Jedną z cech charakteryzujących rolnictwo oraz osiągnięte wyniki jest struktura obszarowa gospodarstw, która jest kategorią historyczną i zmienną. Od stuleci była kształtowana przez różne ustroje, ich systemy prawne, warunki ekonomiczne, demograficzne i inne [Szemberg 1998]. Stanowi ona jeden z elementów przesądzających o możliwościach produkcyjnych rolnictwa. W znacznej mierze określa warunki gospodarowania oraz wydajność pozostałych czynników produkcji, to jest pracy i kapitału [Baer-Nawrocka, Poczta 2014]. Niekorzystna struktura obszarowa ogranicza racjonalne wykorzystanie czynników produkcji, wpływa na sytuację ekonomiczną ludności rolniczej, a także konkurencyjność gospodarstw [Biernat-Jarka 2007]. Niekorzystną strukturę obszarową gospodarstw uważa się za duży problem, który ma wpływ na efektywność gospodarowania w rolnictwie [Klepacki, Żak 2013]

Nasilająca się presja konkurencyjna na rynku rolnym wymusza powiększanie powierzchni gospodarstw, gdyż jest to jeden z czynników pozwalających uzyskać większą skalę produkcji i związane z tym korzyści (np. obniżenie kosztów jednostkowych produkcji). To przede wszystkim duże gospodarstwa rolne inwestują w zakup ziemi w celu powiększenia arealu, a także wdrażają innowacje i zakupują nowoczesne maszyny i urządzenia. Dlatego zmiany struktury obszarowej gospodarstw stanowią jeden ze wskaźni-

ków dostosowywania się polskiego rolnictwa do nowej rzeczywistości ekonomicznej i z tego względu są one uważnie śledzone i analizowane. Do nadania pożądanych kierunków zmian struktury obszarowej przyczyniają się takie działania względem wsi i rolnictwa, jak: podtrzymywanie cen i stabilizowanie rynków, dotowanie środków produkcji rolniczej, stosowanie dopłat do oprocentowania kredytów skupowych oraz narzędzi polityki strukturalnej na wsi i w rolnictwie [Luty 2016, s. 64].

Na potencjał ekonomiczny gospodarstw rolnych przede wszystkim wpływa jakość gleb, ponieważ przesądza ona o kierunkach produkcji, a także o osiągniętych wynikach. Ponadto, wydajność produkcji rolnej jest determinowana przez areal – im jest on większy, tym bardziej możliwe staje się zastosowanie intensywnych, zaawansowanych pod względem technicznym i technologicznym metod uprawy roślin. Wymagają one jednak coraz większych nakładów, dlatego potencjał ekonomiczny gospodarstw rolnych – mierzony przede wszystkim arealem użytkowanych gruntów – odgrywa tak istotną rolę. Na całym świecie można dostrzec tendencję do zwiększania powierzchni gospodarstw rolnych. Dotyczy to również tradycyjnych gospodarstw rolniczych, które korzystają z różnych preferencji i dopłat do działalności. Poziom tego wsparcia finansowego, a zatem i wydatków z budżetu państwa oraz z budżetu Unii Europejskiej może być mniejszy, jeżeli jednostki te będą mieć stabilne podstawy działalności, a także odpowiedni areal pozwalający na osiąganie satysfakcjonujących dochodów. Kwestia ta zyskuje na znaczeniu w obliczu pojawiających się informacji o możliwej redukcji wydatków na realizację wspólnej polityki rolnej, co przełoży się na niższy poziom dopłat i finansowanie innych narzędzi tej polityki.

Największy wpływ na kształtowanie się struktury obszarowej wywierają sukcesje, obrót prywatny ziemią rolną, aktywny udział państwa w tym obrocie, regulacje o charakterze reglamentacyjnym oraz możliwość alternatywnego wykorzystywania gruntów rolnych. Oprócz tego istotne są ogólne uwarunkowania makro- i mikroekonomiczne, które oddziałują m.in. na opłacalność produkcji rolnej i tym samym na decyzje podejmowane przez właścicieli gospodarstw, co do kierunków tej produkcji, ale też co do jej kontynuowania bądź zaniechania. Rezultatem wpływu wymienionych czynników są zmiany w liczbie i strukturze gospodarstw rolnych w Polsce.

ZMIANY W LICZBIE I POWIERZCHNI GOSPODARSTW ROLNYCH

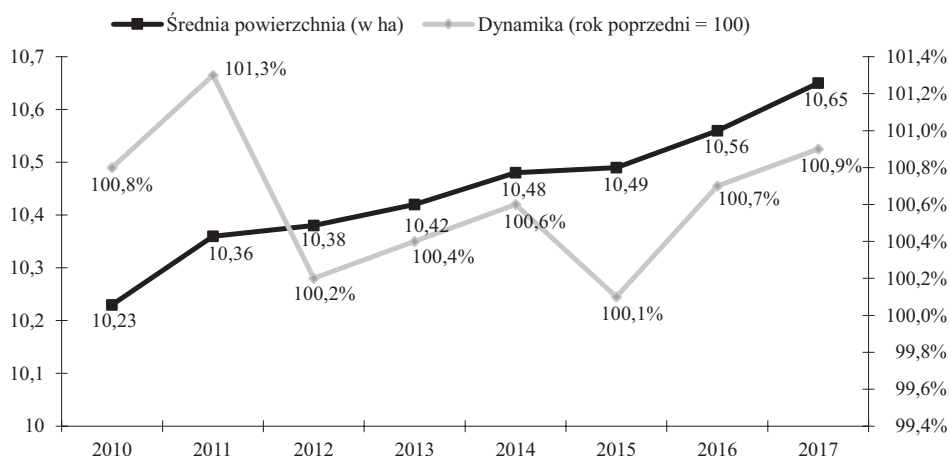
W latach 2010-2011 liczba gospodarstw rolnych w Polsce zwiększyła się z 1,51 mln do 1,66 mln, czyli o 9,8% (tab. 1.). Wiązało się to głównie ze zwiększeniem liczby gospodarstw o powierzchni od 1,01 do 1,99 ha (o 25,6%) oraz podmiotów o powierzchni od 2,00 do 4,99 ha (o 11,4%). Zmniejszyła się zaś liczba gospodarstw o powierzchni od 5,00 do 9,99 ha (o 2,4%) oraz powyżej 50 ha (o 1,8%). W kolejnych latach (2011-2015) odnotowano tendencję spadkową liczby gospodarstw, głównie mniejszych, o powierzchni od 1,01 do 4,99 ha. Odmienna sytuacja wystąpiła wśród gospodarstw o powierzchni 20 ha i więcej, których liczba zwiększyła się o 8,5%. W 2016 roku liczba gospodarstw ogółem zwiększyła się o 1055, a wynikało to głównie ze zwiększenia liczby gospodarstw o powierzchni od 1,01 do 4,99 ha oraz dużych o obszarze 50 ha i więcej.

Obserwowany trend spadku liczby gospodarstw rolnych znalazł odbicie we wzroście średniej powierzchni użytków rolnych przypadającej na gospodarstwo (rys. 1.).

Tabela 1. Liczba gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2010-2016

Lata	Liczba gospodarstw w grupie obszarowej (w ha)								
	Ogółem	do 1	1,01–1,99	2,00–4,99	5,00–9,99	10,00–14,99	15,00–19,99	20,00–49,99	50 ha i więcej
2010	1509148	24876	300590	489772	346321	151517	72019	97029	27024
2011	1656701	38163	377639	545719	338138	158381	74118	98014	26529
2012	1477852	21450	286755	472169	349367	143832	73689	101419	29170
2013	1429006	34375	277572	455268	315227	141295	70203	103246	31820
2014	1413028	31383	261698	457278	309645	147295	70152	102519	33058
2015	1409649	27621	253668	453354	322590	145859	71376	102270	32910
2016	1410704	22767	271232	465940	309914	137277	66900	102022	34652

Źródło: [Rocznik... 2017].

Rysunek 1. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w Polsce i jej dynamika w latach 2010-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie ogłoszeń Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa [www.arimr.gov.pl].

Mimo zmniejszenia liczby gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2010-2016 ich średnia powierzchnia zmieniła się nieznacznie z 10,23 ha do 10,65 ha, czyli o 4,1%. Z kolei średnioroczne tempo dynamiki zmian ukształtowało się na poziomie 0,6%. W analizowanym okresie tylko jeden raz średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wzrosła o więcej niż 1% w stosunku do poprzedniego roku. To prowadzi do konkluzji, iż zmiany struktury obszarowej gospodarstw rolnych w Polsce zachodzą powoli. Na tle pozostałych państw Unii Europejskiej, według danych za 2010 rok, średnia wielkość gospodarstwa rolnego w kraju była wyższa od średniej dla UE tylko w 8 z 27 państw. Co więcej, mediana

porównywanych 27 państw (pozycję tę zajmowała Hiszpania) była ponaddwukrotnie wyższa niż w Polsce [Poczta 2013, s. 24].

W celu zahamowania tendencji zmniejszania powierzchni gruntów rolnych (ze względu na spekulowanie ziemią przeznaczaną na cele nierolnicze), poprawy struktury obszarowej w Polsce i ochrony rodzinnych gospodarstw rolnych w 2016 roku dokonano zmian w przepisach prawa. Wprowadzona ustawa ograniczyła sprzedaż ziemi rolnej cudzoziemcom pochodzącym z państw członkowskich UE po zakończeniu okresu przejściowego, w którym można było blokować dostęp do zakupu gruntów rolnych obcokrajowcom. Zakładano przy tym, że zmiany przyczynią się do zahamowania wzrostu i ustabilizowania cen gruntów rolnych na poziomie, który nie będzie utrudniać powiększania powierzchni gospodarstw rolnych ze względu na ograniczoną zdolność nabywczą rolników w zakresie zakupu ziemi. W praktyce zaobserwowano jednak zdecydowane ograniczenie handlu nieruchomościami rolnymi. Było to spowodowane m.in. zapisem o zakazie ustanawiania hipoteki na gruntach rolnych o wartości przewyższającej ich wartość. To wadliwe rozwiązanie szybko usunięto, nie zmieniło to jednak istotnie sytuacji na rynku nieruchomości rolnych [Olkiewicz 2016, s. 205].

STRUKTURA GOSPODARSTW ROLNYCH

W strukturze gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2010-2016 dominowały gospodarstwa o powierzchni od 2,00 do 4,99 ha, których udział mieścił się w przedziale od 31,9 do 33,1% (tab. 2.). Duży odsetek dotyczył także gospodarstw o powierzchni od 5,00 do 9,99 ha z udziałem od 20,4 do 23,6%. Gospodarstwa o powierzchni do 1 ha stanowiły od 1,5 do 2,4%. Podobny odsetek tworzyły największe gospodarstwa – o powierzchni 50 ha i więcej.

Zmiany w liczbie gospodarstw w poszczególnych grupach obszarowych w latach 2010-2016 w Polsce miały różny charakter. W latach 2011-2015 zmniejszył się udział gospodarstw o powierzchni od 1,01 do 1,99 ha z 22,8 do 18,0%. Z kolei udział gospodarstw o powierzchni od 20 do 49,99 ha w tym samym okresie zwiększył się z 5,9 do 7,2%. Podobną tendencję odnotowano w odniesieniu do gospodarstw o powierzchni 50 ha i wię-

Tabela 2. Struktura gospodarstw rolnych w Polsce w latach 2010-2016 (w %)

Lata	Udział liczby gospodarstw w grupie obszarowej (w ha)							
	do 1	1,01–1,99	2,00–4,99	5,00–9,99	10,00–14,99	15,00–19,99	20,00–49,99	50 ha i więcej
2010	1,6	19,9	32,6	22,9	10,0	4,8	6,4	1,8
2011	2,3	22,8	32,9	20,4	9,6	4,5	5,9	1,6
2012	1,5	19,4	31,9	23,6	9,7	5,0	6,9	2,0
2013	2,4	19,4	31,9	22,1	9,9	4,9	7,2	2,2
2014	2,2	18,5	32,4	21,9	10,4	5,0	7,3	2,3
2015	2,0	18,0	32,2	22,9	10,3	5,1	7,2	2,3
2016	1,6	19,2	33,1	22,0	9,7	4,7	7,2	2,5

Źródło: obliczenia własne.

cej. Ich odsetek zwiększył się z 1,6 w 2011 roku do 2,3% w 2015 roku. W kolejnym roku zmniejszył się zaś odsetek gospodarstw do 1 ha oraz od 5,0 do 19,9 ha. Udział pozostałych grup gospodarstw zwiększył się.

Na podstawie tych danych można zatem wnioskować, iż w przypadku większych gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 20 ha występowała tendencja do akumulowania użytków rolnych. Ze względu na większy potencjał ekonomiczny są one w stanie dokonywać zakupu kolejnych gruntów na powiększenie powierzchni gospodarstw. O ile w 2011 roku gospodarstwa rolne o powierzchni 20 ha i więcej stanowiły 7,5% ogółu gospodarstw, o tyle w 2016 roku osiągnęły udział 9,7%.

Małe gospodarstwa rolne nie są zdolne do odtwarzania majątku produkcyjnego i nie mogą także przejmować ziemi od sąsiadów rezygnujących z gospodarowania [Kuś, Matyka 2014, s. 55]. Wskazuje się też, że nie mają one możliwości efektywnego zagospodarowania posiadanych zasobów pracy oraz zagwarantowania godziwych dochodów dla utrzymania rodziny [Korol, Szczuciński 2013, s. 203].

REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE POWIERZCHNI GOSPODARSTW ROLNYCH

Jedną z przyczyn wolnego tempa zmian struktury obszarowej gospodarstw rolnych w Polsce jest zróżnicowanie regionalne w ich powierzchni. W efekcie w części województw średnia wielkość gospodarstw jest już dość duża, a w innych utrzymuje się na niskim poziomie i nawet znaczna liczba scaleń, ale małych jednostek, zasadniczo nie zmienia sytuacji.

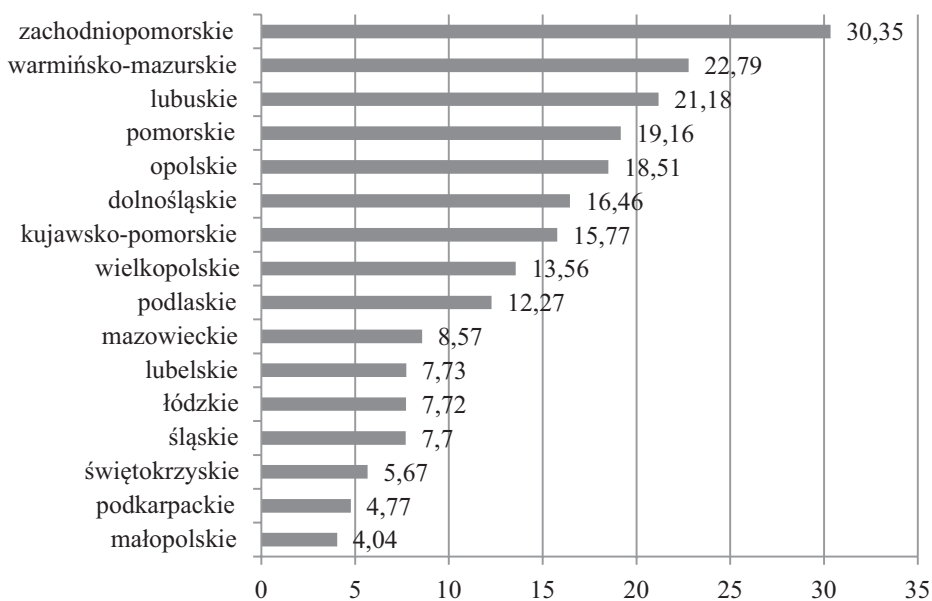
Zróżnicowanie regionalne dotyczy także liczby gospodarstw w poszczególnych województwach. W 2017 roku największa ich liczba występowała w województwach: mazowieckim (15,1% ogółu jednostek w kraju), lubelskim (12,8%) i małopolskim (12,1%). Z kolei najmniejszą liczbę odnotowano w województwach: lubuskim (1,4%), opolskim (1,9%) i zachodniopomorskim (2,1%).

Największe rozdrobnienie gospodarstw występuje w południowej części Polski. W 2016 roku udział gospodarstw o powierzchni do 1,99 ha w województwie podkarpackim wynosił – 37,9%, w małopolskim – 37,6%, a w śląskim – 35,2%. Najmniejszy ich odsetek odnotowano we wschodniej części kraju, w województwie podlaskim – 7,7% i warmińsko-mazurskim – 10,9%. Największe gospodarstwa dominują w zachodniej i północnej części kraju. W województwie zachodniopomorskim udział gospodarstw o powierzchni 50 ha i więcej stanowił 12,2%, w warmińsko-mazurskim – 9%, a w lubuskim – 8,2%. Z kolei najniższy odsetek takich gospodarstw na poziomie od 0,4% do 0,8% odnotowano w województwach: małopolskim, świętokrzyskim, podkarpackim i łódzkim [*Charakterystyka...* 2017, s. 62-63].

O regionalnym zróżnicowaniu wielkości gospodarstw rolnych w Polsce świadczy również znaczna rozpiętość średniej powierzchni użytków rolnych. Od 2008 roku najniższa jej wartość utrzymuje się w województwie małopolskim, a najwyższa w zachodniopomorskim. W 2017 roku w pierwszym z tych województw średnia powierzchnia UR w gospodarstwie wyniosła 4,04 ha, a w drugim aż 30,35 ha. Różnica między tymi skrajnymi wielkościami stanowi zatem aż 26,31 ha (rys. 2.). W skali całej Polski na 16 województw 7 odznaczało się średnią powierzchnią gospodarstw niższą od średniej dla kraju,

a w 9 zanotowano wyższą średnią. W województwach o niskiej średniej zdecydowanie dominują jednostki dysponujące małym arealem użytków rolnych, a zatem słabsze ekonomicznie i dlatego mają one ograniczone możliwości inwestowania w rozwój. W konsekwencji w regionach o większym rozdrobnieniu należy zastosować inne narzędzia wsparcia konsolidacji gospodarstw rolnych niż w województwach, w których średnia powierzchnia gospodarstw jest większa.

Tempo zmian średniego areалу w poszczególnych województwach w latach 2010-2017 było w zasadzie równe, w związku z tym trudno wyróżnić regiony, w których korzystne zmiany w strukturze obszarowej gospodarstw rolnych następują szybciej. Można to uznać za argument wskazujący na potrzebę ponownego przemyślenia instrumentarium polityki rolnej państwa pod względem zastosowania takich rozwiązań, które pozwolą na zwiększenie tempa pożądaných zmian w strukturze obszarowej gospodarstw rolnych. Konieczne jest przy tym zwrócenie uwagi na zróżnicowanie struktury obszarowej w układzie regionalnym, by trafniej dobierać narzędzia służące zmianom prowadzącym do zwiększania powierzchni użytków rolnych. W tym zakresie należy zadbać o koordynację polityki rolnej państwa z działaniami podejmowanymi przez jednostki samorządu terytorialnego w zakresie ich narzędzi prawnych i planistycznych, które wywierają wpływ na decyzje podejmowane przez właścicieli gospodarstw rolnych.

Rysunek 2. Średnia wielkość gospodarstw rolnych w ha w 2017 roku według województw

Źródło: jak na rys. 1.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że w latach 2010-2017 zmiany w zakresie struktury obszarowej gospodarstw rolnych w Polsce zachodziły powoli. W polskim rolnictwie wciąż dominują gospodarstwa małe, a odsetek gospodarstw dużych – o powierzchni 50 ha i więcej w 2016 roku stanowił tylko 9,7%. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego nieznacznie zwiększyła się i nie przekracza 11 ha. Gospodarstwa rolne zatem bardzo powoli zwiększają podstawowy zasób produkcyjny i trudno oczekiwać, by ich kondycja ekonomiczna szybko znacząco poprawiła się.

Zwiększanie powierzchni gospodarstw rolnych jest jedną z kluczowych i oczekiwanych zmian w polskim rolnictwie. Wprowadzone w 2016 roku zmiany w ustawie o kształtowaniu ustroju rolnego miały na celu zahamowanie tendencji spadku średniej wielkości gospodarstw rolnych i istotne przekształcenie utrzymującej się niestety niekorzystnej struktury obszarowej. Biorąc pod uwagę długofalowość określonych celów, trudno jednak po tak krótkim czasie obowiązywania zmienionej regulacji oceniać jej skutki w stosunku do zamierzeń. Niemniej spotkała się ona z krytyką, popartą argumentacją o zmniejszającym się obrocie ziemią rolną, co w istocie może spowodować, że pożądane zmiany w strukturze obszarowej gospodarstw rolnych nie nastąpią. Nerozwiązaną kwestią pozostaje również większe wsparcie dla rodzinnych gospodarstw rolnych, by zwiększały one areal użytków rolnych.

W świetle obowiązujących regulacji prawnych i wzrostu konkurencyjności innych krajów w UE za docelowy model strukturalny polskiego rolnictwa można uznać dominującą rolę rodzinnych gospodarstw rolnych o dużym areale 50 ha i więcej. Ważną rolę powinny odgrywać także gospodarstwa o powierzchni 20-50 ha, które bazują przede wszystkim na własnej pracy rodziny rolnika. Obecnie obie te grupy są jeszcze stosunkowo nieliczne. Ich udział w łącznej liczbie gospodarstw rolnych w Polsce nie przekracza 10%. Wymagają zatem wsparcia ze strony państwa, również w zakresie zakupu gruntów z Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa. Kluczowe dla szybszej i pożądanej zmiany struktury obszarowej są zmiany zachodzące w zasobie gruntów prywatnych, a te z uwagi na dość restrykcyjne zmiany przepisów prawa zachodzą wolniej. Wprawdzie znacznie ograniczono część niekorzystnych zjawisk (np. obrót o charakterze spekulacyjnym w związku z przeznaczaniem gruntów na cele nierolnicze), lecz jednocześnie bardzo ograniczono obrót ziemią na cele produkcji rolnej.

LITERATURA

- Baer-Nawrocka Agnieszka, Pocztka Walenty 2014: *Przemiany w rolnictwie*, [w] *Polska wieś 2014, Raport o stanie wsi*, Iwona Nurzyńska, Walenty Pocztka (red.), Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa, s. 85-124.
- Biernat-Jarka Agnieszka 2007: *Zasoby ziemi i struktura agrarna w UE*, [w] *Ekonomiczno-społeczne problemy rozwoju zrównoważonego*, tom I, Antoni Mickiewicz (red.), Wydawnictwo AR w Szczecinie, s. 34-39.
- Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 roku*, GUS, Warszawa 2017.
- Dzun Włodzimierz 2017: *Gospodarstwa rolne o obszarze do 1 ha w procesie przemian systemowych i integracji z UE*, „Wieś i Rolnictwo”, nr 1(174), s. 23-48.

- Klepcki Bogdan, Żak Agata 2013: *Przemiany agrarne na terenach polskich przed i po integracji z Unią Europejską*, „Journal of Agribusiness and Rural Development”, nr 4 (30), s. 1-17.
- Korol Janusz, Szczuciński Przemysław 2013: *Statystyczna identyfikacja przestrzennej struktury obszarowej gospodarstw rolnych w Polsce*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania”, nr 31, s. 201-216.
- Kuś Jan, Matyka Mariusz 2014: *Zmiany organizacyjne w polskim rolnictwie w ostatnim 10-leciu na tle rolnictwa UE*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, nr 4(341), s. 50-67.
- Luty Lidia 2016: *Regionalne zróżnicowanie struktury obszarowej użytków rolnych w Polsce*, „Metody Ilościowe w Badaniach Ekonomicznych”, nr 1, s. 62-71.
- Olkiewicz Anna 2016: *Wpływ zmian prawa na gospodarowanie ziemią rolną w Polsce*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu”, t. XVIII, z. 5, s. 200-203.
- Poczta Walenty (red.) 2013: *Gospodarstwa rolne w Polsce na tle gospodarstw Unii Europejskiej – wpływ WPR. Powszechny Spis Rolny 2010*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Rocznik statystyczny rolnictwa 2017*, GUS, Warszawa.
- Stańko Stanisław, Mikula Aneta 2016: *Zmiany struktury obszarowej gospodarstw rolnych w krajach UE-15 i w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie Problemy Rolnictwa Światowego” t. 16 (XXXI), z. 1, s. 234-244.
- Szemberg Anna 1998: *Struktura agrarna i polityka strukturalna*, Encyklopedia Agrobiznesu. Fundacja Innowacja, Warszawa, s. 867-875.
- www.arimr.gov.pl/pomoc-krajowa/srednia-powierzchnia-gospodarstwa.html (dostęp: 28.03.2018).

Elżbieta Jadwiga Szymańska, Jarosław Maj

CHANGES OF THE AREA OF FARMS IN POLAND IN 2010-2017

Summary

The aim of the study was to assess changes in the area and structure of agricultural holdings in 2010-2016. An analysis was made of the changes in the number of farms of different sizes and their structure. The source of data was the subject literature and public statistics data. Research shows that area structure of farms in Poland, despite the changes, is still unfavorable, as small farms dominate. The previous legal regulations, which were aimed at creating from these farms the basis of modern, competitive agriculture in Poland did not bring the expected results. The area of farms and the percentage of large, economically strong units increases, but too slowly. This indicates the need to search for new, effective tools that will accelerate the pace of structural changes in agriculture.

Adres do korespondencji:

Dr hab. inż. Elżbieta Szymańska, prof. SGGW (orcid.org/0000-0001-9801-4344)
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Logistyki
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
e-mail: elzbieta_szymanska@sggw.pl

mgr Jarosław Maj (orcid 0000-0002-1248-7851)
Oktagon sp. z o.o.
Al. Jerozolimskie 94
00-807 Warszawa
e-mail: yarekmay@gmail.com